Доггузунчу чағырыш ССРИ Али Советинин Бешинчи сессијасында «Тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин мүһафизәси вә онлардан истифадә һаггында» Ганун гәбул едилмәси ичтимаијјәтин үрәјиндән олмушдур. Јазычыларымыз, мәдәнијјәт хадимләримиз буну милли сәрвәтә доғма партијамызын бөјүк гајғысынын јени тәзаһүрү кими гијмәтләндирирләр.

АБИДӘ — ЗАМАН ДЕМӘКДИР

ҺӘР БИР тарих вә мәдәнијјәт абидәсиндә мүәјјән дөврүн јашајыш, әхлаг вә мүбаризә тәрзи өз әксини тапыр. Бу абидәләрдә заман вә бу заман инсанларын мүнасибәти јашајыр. Она көрә дә тәбиидир ки, һәр бир дөвр үслубу, ифадә васитәси вә дикәр јарадычылыг бахымы илә өз јаратдығыны мөһүрләјир.

Мә'лум һәгигәтдир ки, бәшәријјәт бу күнкү бөјүк мәдәнијјәт «сарајыны» кечмиш бүнөврә үзәриндә учалдыб; кәләчәк дә өз «кәрпичләрини» бу күнүн диварлары үстүнә гојачагдыр.

Доггузунчу чағырыш ССРИ Али Советинин Бешинчи сессијасында гәбул олунмуш «Тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин мүһафизәси вә онлардан истифадә һаггында» Ганунда ССРИ халгларынын мә'нәви хәзинәсинин горунмасы; бөјүјән нәслин идеја-мә'нәви, естетик вә бејнәлмиләл һиссләринин формалашмасында бу абидәләрин әһәмијјәти барәдә чох дүрүст гејд олунур. Ганунда дејилдији кими, ССРИ халгларынын азадлыг вә истиглалијјәт мүбаризәси, ингилаб һәрәкаты, гәсбкарлара нифрәти, Совет дөвләтинин тәшәккүлү јолундакы әзми вә фәдакарлығы бу абидәләрә јазылмышдыр. Ганун, тарих вә мәдәнијјәт нүмунәләринин горунмасы үчүн мәс'улијјәт дашыјан тәшкилатлар, идарә вә мүәссисәләр, һәмчинин һәр бир шүурлу вәтәндаш гаршысында конкрет вәзифәләр гојур. Бу саһәдә күнаһкар шәхсләр һеч вахт мә'нәви мәс'улијјәтдән јаха гуртара билмәјәчәк, даһа чидди һалда исә мадди вә инзибати чәзаја мә'руз галачаглар.

«Тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин мүһафизәси вә онлардан истифадә һаггында» Ганунла бағлы Азәрбајчан халгынын әсрләр боју јаратдығы мөһтәшәм абидәләрин даһа јахшы горунмасы барәдә тәкрар-тәкрар дүшүнмәк, јазмаг вәзифәси гаршыја чыхыр.

Азәрбајчанын хәритәсини бир анлыга көз өнүнә кәтирин. Хәритәни хәјалән бөјүдүн, кенишләндирин; нечә гала, нечә әсрин јадикары, нәһәнк мәдәнијјәт абидәләри — јазылы дашлар, гәдим шәһәр галалары, мәгбәрәләр, минарәләр гаршынызда дајаначаг.

Бир нечә ил бундан әввәл гәдим бир китабда Нахчыван абидәләринин рәсмини көрмүшдүм. Бу ил исә Гарабағ кәндинә кетдим. Әввәлар кәндинә кетдим. Әввәлән, күләк көз көрә-көрә Гарабағлар түрбәсинин чох һиссәсини дидиб апарыб Јәгин елә кечмишдә дә индики кими абидәнин әтрафындакы адамлар әлләри чибиндә аһ чәкиб, һарданса, кимисә кәлиб тә'мир ишләри апарачағыны көзләјибләр. Кәлән олмајыб. Кәлән — јағыш, гар, гәфил зәлзәлә олуб...

Зәнгимчә, Көј көл дә абидәдир. Тәбиәт абидәси. Көј көлү горуг е'лан еләмәк аздыр. Горумаг лазымдыр. Өзү дә чох көзәл дәбдә кејинән, чалыб-охумағы бачаран, машын сүканы архасында ләтифә данышa-данышa достларыны кеф мәчлисләринә чәкән адамлардан; туризм мәдәнијјәтиндән хәбәрсиз туристләрдән, намәрд овчулардан, пис идарә рәһбәрләриндән горумаг!

Јени Ганунун тәләбләри бөјүкдүр. Һәр бир вәтәндаш, идарә вә мүәссисә башчысы бу Ганунла таныш олдугда өзүнә аид ичра иши тапачагдыр.

Бир вахт Азәрбајчанда надир ағачлар варды. Бунлар, бир нөв, надир тәбиәт абидәләри кими горунурду. Елә көтүрәк нарбәнд ағачыны. Гуру сәһра вә јарымсәһра иглиминдә чох көзәл инкишаф едән бу ағачы гәдим бағбанлар мүгәддәсләшдирмишдиләр. Онун јарпағыны белә гырмаг күнаһ һесаб едилирди. Агил адамлар бизим тәбии шәраит үчүн чох гијмәтли олан ардычы, дағдағаны вә башгаларыны да белә мүгәддәс ағачлара аид еләмәклә горуја билирдиләр.

Тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин горунмасында мәтбуат ишчиләринин, јазычы вә дикәр мәдәнијјәт адамларынын да үзәринә чидди вәзифә дүшүр.

Бу абидәләри мүһафизә еләмәк халгын тарихини, онун кечмишини, бу күнүнү вә кәләчәјини горумаг, заманы јашатмаг демәкдир.

Мәммәд АРАЗ

МӘДӘНИ ИРСӘ ГАЈҒЫ

ИНСАНЛЫГ һәмишә бәдии јарадычылыға дирилик гајнағы кими бахыб, өз варлығыны сәнәтдә әбәдиләшдирмәјә чалышыб. Тарихи-мәдәни инкишафы боју јаратдығы сәнәт әсәрләрини, абидәләри горумагла халг, доғрудан да, өзүнүн ән бөјүк, ән улу истәјинә — әбәдилијинә хидмәт едир

Јурдун варлығыны тәмсил едән мәдәни ирси горујуб сахламаг бүтүн дөврләрдә халга мүјәссәр олмур. Бу ишдә ичтимаи шүурла јанашы, мөвчуд чәмијјәтин характериндән дә чох шеј асылыдыр. Сосиализм чәмијјәтинин јаратдығы имканлар бу мә'нада һеч бир дөврлә тутушдурула билмәз. Әбәс дејил ки, Совет һакимијјәти јарандығы күндән тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин мүһафизәси вә бәрпасы илә мәшғул олан тәшкилатлар јаратмышдыр. Бу саһәдә индијәчән газанылан наилијјәтләри мөһкәмләндирмәк мәгсәдилә бу күнләрдә ССРИ Али Совети хүсуси Ганун гәбул етмишдир. Јени Ганун бүтүн иттифаг мигјасында тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин мүһафизәси вә онлардан истифадә проблеминин даһа уғурлу, сүр'әтли вә әһатәли һәлли үчүн кениш имканлар ачыр.

Ганунун илк маддәләриндә тарих вә мәдәнијјәт абидәләри анлајышынын јығчам, дәрин елми изаһы верилир, онларын нөвләри вә горунмасынын зәрурилији сәбәбләри көстәрилир. Бунун бөјүк тәчрүби әһәмијјәти вардыр. Белә ки, «абидә» анлајышынын дүзкүн баша дүшүлмәмәси үзүндән вахтилә бир чох ме'марлыг нүмунәләримизи (Бајылда, Бүлбүләдә вә башга јерләрдә) итирмишик.

Вахтилә Ичәришәһәрин јенидән гурулмасы вә абадлашдырылмасы лајиһәсинин уғурсузлуғу да белә бир анлашылмазлығын нәтичәси иди. Тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин бөјүк һиссәсини тәшкил едән шәһәрсалма вә ме'марлыг абидәләринин нөвләри јени Ганунда долғун верилмишдир. Бунлар ме'марлыг ансамблларындан тутмуш тәбии ландшафтларачан чох зәнкин вә рәнкарәнк абидәләрдир.

Абидәләрин мүһафизәсини тә'мин едән башлыча амил онлар үзәриндә чидди нәзарәтин гојулмасыдыр. Нәзарәтин зәифлији абидәләрин тәһрифинә, бә'зән исә дағылмасына сәбәб олур. Сон илләрдә јерли тәшкилатларын бахымсызлығы үзүндән гәдим Кәнчә јадикарларындан бири — Чомәрд Гәссаб түрбәси дағыдылмыш, Губада Әрдәбил мәсчиди јандырылмышдыр. XVII әсрин көзәл сәнәт әсәри олан Кәнчә Чүмә мәсчидинин бәдии-естетик дәјәринә дә чидди зијан дәјмишдир. Онун баш тагларынын ичәриси, минбәри зөвгсүз шәкилдә рәнкләнмиш — ме'марлыг елементләри корланмышдыр. Мәсчидин архасында бир сыра тарихи шәхсләрин (о чүмләдән Чавад ханын) гәбри олан јер вармыш. Онларын һамысы дағыдылмыш, јериндә јөндәмсиз бир һовуз дүзәлдилмишдир. Јени Ганун абидәләрлә бу чүр өзбашына давранма һалларына гаршы дөвләт мүһафизә органларынын сәлаһијјәтини мүәјјәнләшдирир вә көстәрир ки, бу ишдә назирликләр, идарә вә ичтимаи тәшкилатларла биркә вәтәндашлар да мүәјјән едилмиш гајдалары көзләмәлидирләр.

Башга сәнәт әсәрләриндән фәргли олараг ме'марлыг нүмунәләриндән мүәјјән мәгсәдләрлә истифадә мәсәләси күнүн ән вачиб ишләриндәндир. Истифадә заманы ичтимаи мүәссисәләр, тәшкилатлар, идарәләр вә шәхсләр ССР Иттифагы вә республикаларын ганунверичилији илә верилән гајда вә шәртләрә әмәл етмәлидир.

Республикамызда ме'марлыг абидәләриндән истифадә саһәсиндә хејли иш көрүлмүшдүр. Ири абидәләрин чоху (Бакыда Ширваншаһлар сарајы, Чүмә мәсчиди, Кировабадда Чүмә мәсчиди, Шушада Көвһәр аға мәсчиди вә саирә) мүхтәлиф експозисијалы музејләрә чеврилмишдир. Ресторана, чајханаја, сувенир мағазасына вә е'малатханаја ујғунлашдырылан абидәләримиз дә вардыр. Анчаг бу саһәдә газанылан наилијјәтләрлә кифајәтләнмәк олмаз. Абидәләр даһа кениш шәкилдә мүасир һәјата ујғунлашдырылмалыдыр. Белә олдугда ме'марлығын өзү илә јанашы, халгын мәдәнијјәти, мәишәти, кечмиш ән'әнәләри даһа јахшы горунур вә тәблиғ едилир. Абидәләрдән мәгсәдәујғун истифадә бөјүк игтисади газанч кәтирир. Бу исә онларын бәрпасы вә тә'мир ишләри үчүн даһа әлверишли шәраит јарадыр. Белә ки, Ганунун 14-чү маддәсиндә көстәрилдији кими, онлардан истифадә едилмәсиндән топланан вәсаит «јалныз абидәләрин мүһафизәси, бәрпасы, вә консервасијасы, тә'мири саһәсиндәки тәдбирләрә хәрчләнир».

Тәшкилатлар јенидәнгурма вә тә'мир ишләрини дөвләт абидәләри мүһафизә органларынын нәзарәти вә разылығы алтында апармалыдыр. Бу тәләблә һесаблашмамаг онларын тәһрифинә кәтириб чыхарыр. Кировабадда Чүмә мәсчиди јахынлығындакы XVII әср һамамы инди ресторана чеврилиб. Өзбашыналыг үзүндән нәинки бу көзәл абидәнин интерјери, һәм дә үмуми ме'марлыг-мәкан композисијасы кобудчасына дәјишдирилмишдир. Ичәридә техники аваданлығын уғурсуз јерләшдирилмәси паркет кими тикинти материалларынын јерсиз ишләдилмәси абидәнин көзәл гурулушлу салонларынын аһәнкини позмушдур. Кәрпич күнбәзләри семент палчыгла сувамаг, јан диварлары галдырмаг вә абидәјә битишик һүндүр сәки тикмәклә «мүәллифләр» орта әср нүмунәсинин көрүнүшүнү бәдии чәһәтдән олдугча зәифләтмишләр. Абидәләрлә белә сәрбәст давраныш «Тарих вә мәдәнијјәт абидәләринин мүһафизәси вә онлардан истифадә һаггында» Гануну позмаг демәкдир. Ганун әлагәдар тәшкилатлары белә һаллара гаршы даһа гәти тәдбирләр көрмәјә јөнәлдир.

Абидәләрин дөвләт учотунун тәшкили, категоријалара бөлүнмәси, бәрпасы, консервасијасы вә тә'мири, мүһафизә зоналары вә тарихи-мәдәни горугларын јаранмасы вә башга бу кими проблемләри әкс едән јени ганун чох дәјәрлидир. Дөвләт гајғысынын бу саһәдә ачдығы бөјүк имканлара архаланмалы, тарих вә мәдәнијјәт абидәләринә өз гајғымызы да көстәрмәклә вәтәнпәрвәрлик борчумузу өдәмәлијик.

Чәфәр ГИЈАСИ,
ме'мар.

Чапдан чыхмышдыр

«СОВЕТСКИ ПИСАТЕЛ»

Үмумиттифаг охучулары бу күнләрдә Кәрај Фәзлинин «Илдырымлы дағлар» романы илә таныш олмушлар.

Рус дилиндә «Илдырым һәсрәтиндә» ады илә чап олунан китабда мүасир Азәрбајчан кәнди, онун әмәк адамларынын һәјаты тәсвир едилир.

Романы И. Кәбирли вә С. Шукина тәрчүмә етмишләр.

АЗӘРНӘШР

Сәккиз чилддән ибарәт олан «Мин бир кечә» нағыллар китабынын дөрдүнчү чилди јеничә чапдан чыхмышдыр. Китаба 270—434-чү кечәләр дахил едилмишдир.

Јени чилдин тәрчүмәчиси Нағы Нағыјевдир.

Рәссам Р. Бабајев китаба мараглы иллүстрасијалар чәкмишдир.

«Мин бир кечә» јүз мин тиражла чап олунмушдур.

«КӘНЧЛИК»

Әлнаға Күрчајлынын «Дүнја овчумдадыр» китабына шаирин јени ше'рләри вә бир нечә поемасы дахилдир.

Шаир өз ше'рләриндә рәнкарәнк Азәрбајчан тәбиәтиндән, кәнчләримизин севкисиндән, әсримизин мүхтәлиф ичтимаи-сијаси һадисәләриндән сөһбәт ачыр, лирик вә епик поемаларында исә мүасирләримизи дүшүндүрән, нараһат едән бир сыра әхлаги мәсәләләрә тохунур.

Охучулар Рүф'әт Әһмәдзадәни сатирик ше'рләр мүәллифи кими таныјырлар.

Шаирин «Бу мәнәм, мән дејиләм» китабындакы ше'рләрдә республикамызын рајон вә кәндләриндә харигәләр јарадан памбығчыларын, үзүмчүләрин, малдарларын шәрәфли әмәји тәрәннүм олунур, еләчә дә јахшыларын көлкәсиндә кизләниб зәһмәтә, техникаја хор баханлар, бүрократлар, әлијәрилер, рүшвәтхорлар тәнгид атәшинә тутулурлар.

«Кәндимизин баһары» Аслан Кәмәрлинин илк ше'рләр топлусудур.

Китабдакы ше'рләрдә тәбиәтин көзәллији, ушагларын әмәјә мәһәббәти, мүхтәлиф ојунчаглар вә рәнкләр аләмә алынмышдыр.

«Дәвә јурду» мәнзум нағылында исә ачкөз гурдун башына кәлән әһвалат данышылыр.

КӨРКӘМЛИ ФРАНСЫЗ ЈАЗЫЧЫСЫ, ФРАНСА АКАДЕМИЈАСЫНЫН ҮЗВҮ, ГОНКУР МҮКАФАТЫ ЛАУРЕАТЫ АНРИ ТРУАЈЈА БИР ЧОХ МҮАСИР ВӘ ТАРИХИ РОМАНЛАРЫН, ЕЛӘЧӘ ДӘ ДОСТОЈЕВСКИ, ПУШКИН, ЛЕРМОНТОВ ҺАГГЫНДА БИОГРАФИК БӘДИИ ӘСӘРЛӘРИН МҮӘЛЛИФИДИР. НӘСРИН БҮТҮН ЖАНРЛАРЫНДА МҮВӘФФӘГИЈЈӘТЛӘ ЧЫХЫШ ЕДИР. БИР СЫРА ПЈЕСЛӘРИ, ОЧЕРК ВӘ ЕССЕЛӘРИ ВАРДЫР. АВРОПАНЫН ВӘ ҮМУМИЈЈӘТЛӘ, ГӘРБ ӘДӘБИЈЈАТЫНЫН ӘН КҮЧЛҮ ҺЕКАЈӘЧИЛӘРИНДӘНДИР. АДӘТӘН, ИСТЕҺЗАЛЫ БИР ДИЛЛӘ ЈАЗДЫҒЫ ҺЕКАЈӘЛӘРИН ӘКСӘРИЈЈӘТИНДӘ МҮҺҮМ ИЧТИМАИ-ФӘЛСӘФИ МӘСӘЛӘЛӘРӘ ТОХУНУЛУР. ТӘӘССҮФ КИ, ЈАЗЫЧЫНЫН ӘСӘРЛӘРИ ҺӘЛӘ АЗӘРБАЈЧАН ДИЛИНӘ ТӘРЧҮМӘ ЕДИЛМӘМИШДИР. ОНУН СӘЧИЈЈӘВИ ҺЕКАЈӘЛӘРИНДӘН БИРИНИ ОХУЧУЛАРА ТӘГДИМ ЕДИРИК.

МҮТӘРЧИМ

АНРИ ТРУАЈЈА

ҺЕКАЈӘ

МОРИС Оге-Дјүпенин гәрибә исте'дады һәлә онун беш јашы тамам оланда өзүнү бүрузә вермишди. Ата-анасы ад күнү мүнасибәтилә Морисә бир гуту акварел рәнк бағышлады, амма о, јашыдлары кими, чүрбәчүр шәкилләр чызмагараламаг әвәзинә өз отағына чәкилиб мәрмәр бухарынын габағында отурду вә балача фырча илә кағызда мәрмәрин әксини чанландырды. Мәрмәрин шәкли о гәдәр мәһарәтлә чәкилмишди ки, бөјүкләр һејрәтдән ајаг үстә донуб галды. Сонра анасы оғлуну тә'рифләди, халалары ону өпдү, узагкөрән адам олан атасы исә карыхыб галды.

Бир нечә ил әрзиндә ушаг әлинә кечән кағыз-куғазы рәнкләмәклә әјләнди вә ондан сорушанда ки, бөјүјәндә ким олачагсан, нә едәчәксән, о саат ири мави көзләри парылдајырды: «Ев рәнкләјәчәјәм».

Белә бир һәвәс ушағы дәрсдән еләдијинә көрә, чәнаб Оге-Дјүпен буна сон гојмаг гәрарына кәлди. О, чораб, алт палтарлары истеһсал едән Трапп ширкәтинин президенти вә баш сәдри иди, буна көрә дә имкан верә билмәзди ки, јеканә оғлу — ад-санынын вә бүтүн әмлакынын вариси артистлик карјерасы сечсин, рәнксаз олсун, күбар чәмијјәтдән дә ајрылсын. Буна көрә дә чәнаб Оге-Дјүпенин шәхси сәрәнчамы илә евдәки бүтүн акварел рәнкләр јығышдырылды вә ушағы кәләчәкдә трикотаж сәнајеси саһәсиндә көрәчәји мүһүм ишләрә бир көв индидән һазырлајан фајдалы ојунчаглар алынды, амма лап рүшејм һалында мәһв едилмиш исте'дад ушағын гәлбиндә бир мә'јуслуг, үмидсизлик изи бурахды. Гарағабаг олмушду јаман. Мәктәбдә мүвәффәгијјәтләри артдыгча... кәдәр вә кимсәсизлик она һаким кәсилирди. Һәдд-булуға чатандан сонра, көнүлсүз олса да, атасынын ширкәтиндә ишә башлады. Чох кечмәди ки, о, Адел Марсје адлы һәмишә сүст, олкүн бир гызла евләнди; Аделин атасы рәгиб ширкәтин баш аксионери иди вә бу никаһдан сонра мүәссисәләр бирләшди, амма чаван әр-арвад бундан һеч фејзијаб олмады.

Алты илдән сонра Морисин атасы вәфат етди вә Морис Оге-Дјүпен инди даһа једди заводу вә дөрд мин фәһләси олан Трапп ширкәтинин башчысы е'лан едилди. Онун ишдәки мүвәффәгијјәтләри јалныз севки аләминдәки бәдбәхтлији илә мүгајисә олуна биләрди. Аделлә бир јердә јашамаг чох чансыхычы, чох дарыхдырычы иди. Морис өз аләминә гапылмышды, әтиначы, дејинкән бир адам олмушду вә ағзыны да тәкчә арвадыны тәнбеһ еләмәкдән өтрү ачырды. Арвада бир дә она көрә ачығы тутурду ки, бу гадыны һеч бир ишдә тәгсирләндирмәк мүмкүн дејилди. Бир дәфә ахшамчағы әсәбләрини сакитләшдирмәк үчүн гонаг отағында, арвадынын габағында варкәл едирди. Дөшәмә һәддән артыг силиндији үчүн, бирдән сүрүшүб јыхылды вә башы мәрмәр бухарыја дәјди. Зәрбә елә ағыр иди ки, аз галды һушуну итирсин. Адел әввәлчә горхусундан гышгырды, сонра әринә көмәк еләјиб ајаға галдырды. Морис ајаға галхан кими, арвадыны кери итәләди. Ағрыдан аз галырды башы чатласын вә көзләринин габағында да гығылчымлар ојнашырды. Фикирләшди ки, башы шүшәчәк әмәлли-башлы вә тәгсирин дә һамысы арвадындады. Елә һазырлашырды ки, дөшәмәни һәддән артыг силдирдијинә көрә Адели иттиһам етсин, бирдән көзләри бухарынын мәрмәринә саташды вә о саат да бүтүн һирси јох олуб кетди. Сонра маликанәсиндәки о бири бухарылара да бир-бир баш чәкди. Бухарыларын мәрмәри кеһнәлиб, саралыб-солмушду, амма бу мәрмәр дашлара баханда онун дахилиндә нә исә бир шадјаналыг әмәлә кәлди. Бу әһвал-руһијјә онун ушаглыг хатирәләринин лап дәринликләриндән баш галдырды, бүтүн варлығыны сарсытды. Гәфләтән өзүндә елә бир руһ јүксәклији һисс етди ки, бармаглары әсмәјә башлады. Әлинә кечән һәр шеји мәрмәр кими рәнкләмәк һәвәси јенә дә ушаглыг вахтларындакы кими, онун гәлбинә һаким кәсилди.

Сәһәри күн лазым олан бүтүн ләвазыматы алыб башы дәјән бухарынын солмуш дашларыны мәрмәр кими рәнкләмәјә башлады. Отуз иллик фасиләјә бахмајараг, өз сәнәтини јадырғамамышды. Гонаг отағындакы бухары онун фырчасы алтында лимон кими сары мәрмәрә чеврилди. Бу о гәдәр көзәл иди ки, Адел севинчиндән аз галды ағласын вә әрини о гәдәр руһландырды ки, Морис Оге-Дјүпен маликанәсиндәки бүтүн бухарылары рәнкләди. Он сәккиз отаглы, үч мәртәбәли бинада јашадығындан бу иш онун јарым иллик вахтыны алды. Сонра пилләканлары рәнкләмәјә башлады.

Әринин әсәбләрини сакитләшдирән белә бир мәшғулијјәт тапмасы Адели әввәлчә севиндирди. Морисин әтиачылығы, сәртлији инди атәшин јарадычылыг тәләбатына чеврилмишди. Һәтта һәрдән-бир Аделә «Әзизим» — дејә мүрачиәт едирди. Бу гадын даһа нә арзу едә биләрди? Лакин сонрадан ону нә исә бир нараһатлыг бүрүмәјә башлады. Морис пилләканлары рәнкләјиб гуртарандан сонра, јени бир јер ахтарырды. О, вахт итирмәдән өз иш отағы илә мәшғул олмаға башлады. Диварлар Италија фирузәсинин нәчиб рәнкини алды: XV Лүдовик үслубунда гырмызы ағачдан дүзәлдилмиш јазы мизи гырмызы мәрмәрә чеврилди; паркети исә гара Пиренеј мәрмәри кими рәнкләди. Нөкәрләр јаландан дејирдиләр ки, саһибин бу әсәрләринә валеһ олублар. Һәрдәнбир гәбул етдији тәктүк достлары исә (онларын һамысы трикотаж сәнајеси илә бағлы адамлар иди) јалтагланыб тә'рифнамәләр сөјләјирдиләр. Јалныз Адел һәгигәтә садиг иди вә бир дәфә деди:

— Мәнә елә кәлир ки, бүтүн бунлар чох көзәлдир... амма бир аз сојугдур, чансыхадыр...

— Сизин белә шејләрдән башыныз чыхмыр! — дејә Морис гышгырды. — Бир дә ки, көзләјин ишими тамам гуртарым, сонра фикир дејин. Бүтүн ансамблы көрмәк лазымдыр!

Онун сифәтиндә елә бир чылғын руһ јүксәклији варды ки, Адели ваһимә бүрүдү. Бундан сонра баш верәнләр исә Аделин бәдбин күманларыны да өтүб кечди. Һәр шеји сүн'и мәрмәрә чевирмәк дalғасы иш отағындан јемәк отағына, јемәк отағындан јатаг отағына, јатаг отағындан гонаг отағына кечди, бүтүн маликанәни бүрүдү. Аделин баһалы ағачдан дүзәлдилмиш чох севдији мебелләр бир-бир мәрмәр ев әшјаларына чеврилди. Инди бу әр-арвад сүн'и мәрмәр үстүндә отурурду, сүн'и мәрмәр габ-гачагдан јејирди, сүн'и мәрмәр јатагда јатырды. Һәр шеји сүн'и мәрмәрә чевирмәк һәвәси, бу дәли еһтирас Морис Оге-Дјүпени бир парча дәмирә, кипсә, тахтаја белә е'тинасыз бахмаға гојмурду — һәмин дәгигә бу тахта, ја дәмир парчасыны дүнјанын ән нәчиб хаммалына чевирмәк истәји баш галдырырды. Һәтта бә'зән о, елә гәрибә рәнкләр фикирләшиб тапырды ки, тәбиәтдә белә шејләр јох иди. Морис Оге-Дјүпен гарамтыл нахышлары, чүрбәчүр һәндәси шәкилли зәрәчикләри, ағымтыл инчә гатлары нечә дә чәлд, бачарыгла јарадырды. О, фырчаны әлинә алан кими, елә бил сылдырым гајалары илаһи бир сәрвәтә чевирән халиг олурду. Онун әсәрләринә бахан ән маһир дашјонан белә, әсил мәрмәрлә сүн'и мәрмәри бир-бириндән сечә билмәзди. Бир дәфә гонаг отағындакы әшјаларын јерини дәјишмәк үчүн фәһлә чағырмышды вә бу фәһләләрдән ики нәфәр пәһлəван чүссәли оғлан рәнкләнмиш мизә јахынлашды, бу мизин һәгиги мәрмәрдән олдуғуну дүшүнүб ону күчлә галдырды вә буну көрән Морис Оге-Дјүпен хош бир тәәччүб һисси кечирди. Фәһләләр даһа алты күрсүнү көтүрүб отағын бир күнчүндән о бири күнчүнә апарды, сонра да ағырлыгдан ајаглары титрәдији үчүн отуруб саһибкардан чахыр истәдиләр. Һәмин күрсүләр әввәл гызыл сујуна чәкилмиш тахтадан иди, инди исә јашыл мәрмәрә чеврилмишди. Фәһләләр елә билирди ки, галдырдыглары күрсүләр, доғрудан да, мәрмәрдәнди. Морис Оге-Дјүпен белә бир сәһвә көрә онлары бағрына басыб өпмәјә һазыр иди. Артыг о, јаратдығы бу әсәрләрин, һәгигәтән, ағыр чәкијә малик олдуғуну билирди.

Тәәссүф ки, чәмијјәтдә тутдуғу мөвге өзүнү бүтүнлүклә инчәсәнәтә һәср етмәјә имкан вермирди. О, аз галырды һирсиндән дәли олсун. Ахы аллаһ-таала ону тамам башга бир иш үчүн халг етдији һалда, нәјә көрә чүрбәчүр инзибати ичласларда сәдр олмалыјды; гадын алт палтары, кишин чораблары сата-сата елә һеј пул газанмалыјды; һәр күн дуруб кантора кетмәлијди?! Әкәр о, тәк олсајды, бу ишләрин һамысынын далындан бир дәфәлик дәјәрди вә әсил сәнәт адамы кими һәјат сүрәрди, лакин Аделә көрә бу һәјат тәрзини дәјишмәк мүмкүн дејилди: јенә бу бөјүк мүлкдә јашамалы иди, јенә алты нөкәр сахламалы иди, ики машында кәзмәли иди... Инчәсәнәтлә мәшғул олдуғу мүддәт әрзиндә о, елә бил ки, арвадыјла барышмышды, амма јенә дә Адели көрмәјә көзү јох иди, чүнки бу гадын онунла сәнәт арасында бир маниәјә чеврилмишди. Адел дә бир вахт елә билирди ки, бу сүн'и мәрмәр дәсткаһы онларын аилә һәјатыны хилас едиб, амма инди баша дүшүрдү ки, чох јанылыб. Морис јенә дә гуру, јад, кичик бир ишдән өтрү арвадынын гәлбини сындырмаға һазыр адам иди. Һеч олмаса о, бу ахмаг еһтирасындан әл чәксәјди. Јох, бу еһтирас даһа да күчләнирди. Һәтта Морис Оге-Дјүпен кечәләр белә, прожектор ишығында ишләјирди. Күчдән дүшмүш јазыг гадын даһа сел кими һәр тәрәфдән онун үстүнә төкүлән сүн'и мәрмәрләрлә мүбаризә етмәк игтидарында дејилди. Һәр шејин сүн'и олдуғу бу өвин буз сојуглуғу Адели даим үшүдүрдү. О, горха-горха һәр күн өз-өзүнә суал верирди ки, хиртдәјинә кечмиш идејаларын әсири олан әри көрәсән инди һансы дәлиликлә мәшғулдур? Бир дәфә наһар заманы хидмәтчи габығы мәрмәр кими рәнкләнмиш јумурта кәтирди. О дәгигә дә Аделин иштаһы гачды вә гадын өзүнү сахлаја билмәјиб һөнкүрдү. Морис Оге-Дјүпен јемәкдән әввәл бојнуна тахдығы дәсмалы чыхарыб мизин үстүнә чырпды вә гышгырды:

— Әчәб баша дүшүрләр мәни бу евдә! — Сонра јалныз даһи сәнәткарларын кечиртдикләри тәнһалыг һисси илә мизин архасындан галхыб өз иш отағына кетди вә гапыны бағлајыб Јур дағларында чыхарылан бәновшәји мәрмәр кими рәнкләнмиш бир сигар јандырды. Елә илк гуллабдан башы кичәлләнди вә бирдән-бирә о, баша дүшдү ки, бүтүн дахилиндә һәлә индијә гәдәр бу дәрәчәдә дујмадығы нәһајәтсиз бир тәб пүскүрмәдәди. Рәнкләмәк! Рәнкләмәк! Мүтләг! Өзү дә тез! Лап тез! Лакин нәји? О, әтрафа бахды, амма рәнкләнмәмиш бир шеј көрмәди. Онун габағында бәдәннүма күзкү вар иди вә бу күзкү инди ону тәпәдән дырнаға гәдәр әкс едирди. О, баша дүшдү ки, нә етмәк лазымдыр. Тамамилә сојунуб фырчасыны әлинә алды вә јүнкүл, аһәстә һәрәкәтләрлә өз дәрисини рәнкләмәјә башлады. Һәр дәфә фырча бәдәнинә тохундугча, елә бил ону охшајырдылар. О, бир аз ловғалыгла да олса, бәдәни үчүн јашыл Јунан мәрмәринин рәнкини сечди вә бу рәнк алтында өз мә'лул сифәтинин, јумшаг гарнынын, ејбәчәр ајагларынын нечә дә нәчибләшдијини көрүнчә вәчдә кәлди. Бәдәнинин һәр тәрәфиндәки солғун чәһрајылыг, јашыл-мавилик гаршысында тәслим олурду. Бир аздан јалныз бурнунуң учунда вә гашларынын үстүндәки чүз'и ағ јер бу бәдәнин инсан мәхлугатына мәнсуб олдуғуну јада салырды. Морис Оге-Дјүпен бәдәннүма күзкүдән она бахан бу әсәрин шаһ әсәр олдуғуну дәрк едәркән һәјәчандан боғазы гуруду. О, көбәјинин әтрафына даһа бир-нечә сарымтыл гат әлавә етди, балдырларында ики-үч инчә чизки чәкди, будуна әјри-үјрү хәтләр гојду вә јенә дә өз сифәтинә диггәт јетирди.

Морис Оге-Дјүпен кичкаһларынын јашыл рәнклә өртдүкдән сонра, һисс етди ки, дамарларындакы ган донур. Әлләри гупгуру гурумаға башлады вә о, дәһшәт ичиндә баша дүшдү ки, әсил мәрмәр ондан интигам алыр. Бәли, бәли, индијә гәдәр әлинә кечән һәр шеји сүн'и мәрмәрә чевирдијинә көрә, инди әсил мәрмәр ондан интигам алырды! Сонунчу чанфәшанлыгла үстүндәки рәнкләри скипидарла тәмизләмәк истәди, амма бармаглары даһа тәрпәнмирди. О, сон дәрәчә карыхмыш һалда чанлы мәрмәрдән дашлар дүнјасына кечәчәји анын хофлу интизарында донуб галды вә она елә кәлди ки, бүтүн фикри, дүшүнчәләри дә донур. Сонра онун бејни даша дөндү. Даһа сонра үрәји даша дөндү вә дајанды.

Арвады јатмаг үчүн ону чағырмаға кәләндә Морисин јериндә јашыл мәрмәр һејкәл көрүб чуша кәлди. О, һеч вахт әрини бу гәдәр көзәл көрмәмишди. Адел бу «әсәри» бәхшиш олараг Трапп ширкәтинә бағышлады. Һејкәл инзибати шуранын ичлас кечиртдији залда, пједесталын үстүндә гојулду. Дул гадынын хаһиши илә бир нәфәр пешәкар һејкәлтәраш сәнәт јолунда һәлак олмуш сабиг президентин вә баш сәдрин тамам лүтлүјүнү өртмәкдән өтрү әнчир јарпағы јонду.

Тәрчүмә едәни ЕЛЧИН